

**Latvijas Republikas Prokuratūras
darbības
attīstības koncepcija**

Ģenerālprokuratūras
Darbības analīzes un vadības
departamenta
Prokuroru personāla
un profesionālās izaugsmes
nodaļas prokurors
Jānis Ilsteris

Rīga 2020

Latvijas Republikas Prokuratūras (turpmāk – Prokuratūra) struktūra ir pietiekami optimāla un labi darbotiespējīga, lai izpildītu tos uzdevumus, kas izriet no demokrātiskas tiesiskas valsts principiem, Latvijas Republikas Satversmes, noteikti Prokuratūras likumā, citos normatīvajos aktos, Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam (pieņemšanas procesā) un apstiprinātajā Latvijas Republikas Prokuratūras darbības stratēģijā 2017.–2021. gadam.

Šobrīd esošajā realitātē Prokuratūra ir saskārusies ar jaunu izaicinājumu – strādāt attālināti, šajos pandēmijas izraisītos krīzes apstākļos. Par to ir jāuzteic Prokuratūras vadība, kura ir ieviesusi Prokuratūras informācijas sistēmu (ProIS), tomēr tā ir jāturpina attīstīt tālāk uz pilnīgu e-lietas ieviešanu. ProIS informācijas resursi integrēti ar Kriminālprocesu informācijas sistēmu (KRASS) un citām ārējās informācijas datu bāzēm, kuru meklēšanas pārlūkus prokurors izmanto vienotā informācijas sistēmā, kas dod iespēju ProIS saņemt visu informāciju, kas atrodas integrētajās datu bāzēs un būtiski palīdz prokuroram informācijas aprītē.

Nostrādājot vairāk kā 23 gadus dažādos Ģenerālprokuratūras departamenta prokurora amatos un vienlaikus vadot Latvijas Prokuroru biedrību vairāk kā 9 gadus, šis Latvijas Republikas Prokuratūras darbības attīstības koncepcijas (turpmāk – Koncepcija) autoram ir izveidojušās prasmes, pieredze un viedoklis par lietām, kas būtu darāmas savādāk, tādēļ Koncepcijā tiek izvirzīti vairāki aktuālie uzdevumi, kuri turpmāk tiek detalizētāk aprakstīti.

Autors šīs Koncepcijas centrā liek Prokuratūru kā institūciju, tās darbības nodrošināšanu un attīstības tendenci. Prokuratūras darbība kā ekspertam, piemēram, noziedzības apkarošanas politikas izstrādē, likumdošanā u.c., ir kopīgs darbs visām valsts institūcijām un sabiedriskajām organizācijām kopā un tāpēc nav ietverta šīs Koncepcijas tvērumā.

Prokuratūras neatkarības stiprināšana

Prokuratūra ir tiesu varas institūcija, kas patstāvīgi veic uzraudzību pār likumības ievērošanu, kā to nosaka Prokuratūras likuma 1. pants. Eiropas valstu lielākā daļa tomēr ar Konstitūciju nosaka un nodrošina prokuratūras kā tiesu varas institūcijas esamību un neatkarību.

Politiskie notikumi, kas notiek tepat Eiropā – Čehijā, Polijā, Ungārijā un Rumānijā, tiek raksturoti tā, ka jaunie autokrāti Centrāleiropā izcīnīto demokrātiju pārvērš apspiešanas ierocī. Institūcijas, kam vajadzētu būt neatkarīgām (tai skaitā tiesas un prokuratūras), kļuvušas par politiskās kontroles instrumentiem.

2019. gada 15. maijā notika Latvijas Republikas tiesībsarga un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes organizēta publiskā diskusija – “Patstāvīgo iestāžu neatkarība v. politiskā griba Satversmes 58. panta kontekstā” (<http://www.tiesibsargs.lv/news/lv/diskusija-patstavigo-iestazu-neatkariba-v-politiska-griba-satversmes-58-panta-konteksta>), kurā uzstājās arī bijušais Satversmes tiesas priekšsēdētājs, profesors Dr.iur. Aivars Endziņš. Viņš norādīja uz nepieciešamību Prokuratūras institūtu nostiprināt Satversmē. Koncepcijas autors piedalījās šajā publiskajā diskusijā un, izmantojot šo iespēju, uzturēja viedokli par Prokuratūras neatkarības stiprināšanu un atgādināja par to pieredzi, kad prokuroriem un tiesnešiem bija jāvērsas Satversmes tiesā par vienu no neatkarības garantijām – atbilstošu atalgojumu tiesu varai.

2019. gada 17. oktobrī Koncepcijas autors bija audiencē pie Latvijas Valsts prezidenta Egila Levita kunga, lai apspriestu jautājumu par Prokuratūras neatkarības stiprināšanu. Vienlaikus Latvijas Republikas Prokuratūras Darbības stratēģijā 2017.–2021. gadam kā vīzija ir izvirzīta Prokuratūra – Latvijas Republikas Satversmē nostiprināta neatkarīga tiesu varas institūcija. Tas būtu realizējams, visupirms uzsākot aktīvu diskusiju speciālistu vidū, lai izvērtētu šo iespēju un nostiprinātu citstarp tās atziņas, ko Eiropas Savienības tiesa 2019. gada

lietās C-509/18, C-508/18 un C-82/19 secināja, proti, ka prokuratūrai jāatbilst neatkarības prasībai, ka ir jāpastāv normatīviem un organizatoriskiem noteikumiem, ar kuriem būtu iespējams nodrošināt, ka nav nekāda riska prokuratūrai tikt pakļautai tostarp konkrētiem izpildvaras norādījumiem.

Sabiedrības uzticības Prokuratūrai celšana

Neapšaubāmi, ka vienlaikus ar Prokuratūras neatkarības nostiprināšanu, ir jāattīstās arī pašas institūcijas izpratnei par lielāku atbildības sajūtu pret saviem pienākumiem, kas savukārt paaugstinātu sabiedrības uzticības indeksu. Raksturojot sabiedrības uzticību Prokuratūrai, jānorāda, ka pēc pētījuma centra „SKDS” veiktajām aptaujām, tas ir daudzus gadus zems. Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam fiksēts, ka 2018. gadā Prokuratūrai uzticējās 43,9%, prognozējot, ka šī uzticība pieaugs 2024. gadā līdz 45,8% un 2027. gadā paredzēts pieaugt līdz 47,1%. Minētajā plānā šā mērķa sasniegšanai norādīts, ka jāpanāk efektīva, ērta, savlaicīga, sabiedrībai saprotama un pieejama tiesībaizsardzības sistēma.

Šā mērķa sasniegšanai jāveicina un jānodrošina, ka Prokuratūrā pieņemtos lēmumus skaidro paši prokurori personīgi, savukārt Prokuratūras Preses dienestam būtu jāvērtē sabiedrībā interesējošo aktuālie jautājumi un jāorganizē nepieciešamās intervijas starp prokuroriem un masu medijiem. Prokuratūras uzdevums ir censties sniegt viedokli vai interviju par noteikto aktualitāti savlaikus un primāri, nevis kā atbildi uz kādu publikāciju, ko daudzi uztver kā “attaisnošanos”. Šāda veida komunikācija veicinās sabiedrības ieinteresētību par Prokuratūras darbību un jau secīgi un atbilstoši tam sabiedrībā paaugstināsies uzticība pret Prokuratūru. Vadot Latvijas Prokuroru biedrību un apzinoties, cik svarīgi demokrātiskā tiesiskā valstī ir Prokuratūras darba skaidrošana sabiedrībai, Konceptijas autors organizēja lekcijas/seminārus – “Mediji. Sabiedrība. Prokurori. Kā sarunāties?” (Dr.sc.soc., RSU asoc. prof. Anda Rožukalne), „Komunikācija ar preses pārstāvjiem” (žurnāliste Iveta Elksne), “Katra intervija ir iespēja! Kā to izmantot?” (žurnālists Haralds Burkovskis), “Efektīvas komunikācijas pamata principi un metodes, komunikācija atšķirīgu uzskatu situācijās, motivētība, sadarbību un stresa vadību (SIA “O Smart Games” Zuarguss Zarmass). Šo zināšanu papildināšana ir nepieciešama ikvienam prokuroram un tās ir jāturpina nodrošināt un attīstīt. Publiskās uzstāšanās izkopšana ir ne tikai nepieciešama saziņā ar masu medijiem, bet arī tieši tiesas procesā. Prokuroram uzstājoties tiesas procesā vai sniedzot interviju, sabiedrība prokuroru uztver kā Prokuratūras pārstāvi, kas veido daļu sabiedrības priekšstata par Prokuratūru, tai skaitā uzticamību tiesu varas atzaram.

Tiesvedības ilguma samazināšana tiesās

Pie tiesvedības ilguma samazināšanas tiesās Latvijā strādā pietiekami ilgi. 2014. gadā tika izveidots advokātu noslodzes elektroniskais kalendārs, pēc tam arī prokuroru noslodzes kalendārs, lai pilnībā varētu izmantot modernās tehnoloģijas, plānojot tiesas sēdes, un lai samazinātu lietu atlikšanu kādas puses (prokurora vai advokāta) neierašanās dēļ sakarā ar aizņemību citā procesā.

Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam par vienu no aktuālajiem jautājumiem – lietu izskatīšanas ilgumu rajona (pilsētu) tiesās 1.instancē krimināllietās, norādīts, ka 2018. gadā tie bija 5,75 mēneši, izvirzot mērķi, ka 2024. gadā izskatīšanas ilgums būs 5,1 mēnesis, bet uz 2027. gadu būs 4,5 mēneši. Saistībā ar šo svarīgo jautājumu plānā izvirzīts uzdevums, nostiprināt tiesībaizsardzības iestāžu savstarpēju sadarbību un vienotu izpratni juridisko procesu vienkāršošanai (savstarpēji papildinoši un pieejami digitālie

risinājumi, kopējās sadarbības platformas un mācības, vienotas prakses, pētniecības un ekspertīzes), ieviešot inovatīvus, uz rezultātu vērstus un ekonomiskus risinājumus visās pirmstiesas izmeklēšanas iestādēs un tiesās.

2020. gada 10. februārī Tieslietu padome pieņēma lēmumu Nr.11 par tiesvedības ilguma izvērtēšanu, ar kuru noteica, ka līdz šā gada 1. oktobrim jāsniedz ziņojums par šo jautājumu, ietverot priekšlikumus ilgo tiesvedību cēloņu novēršanai. Tas norāda tikai uz to, ka šī aktualitāte pastāv vēl šobrīd.

Atzinīgi ir vērtējams arī tas, ka Saeima arī strādā pie šā jautājuma, jo trešajā lasījumā tiks skatīti grozījumi Kriminālprocesa likumā (KPL), kam vajadzētu būtiski samazināt lietu izskatīšanas ilgumu tiesās, proti, rakstveida pierādījumus un dokumentus tiesas sēdē nepārbaudīs; tiek paplašināti gadījumi, kad tiesa var iztiesāt lietu bez apsūdzētā piedalīšanās; paredzēts, ja aizstāvis nevar piedalīties tiesas sēdē, viņš nodrošina, lai viņa vietā ierastos cits zvērināts advokāts; ne vēlāk kā 10 dienas pirms pirmās tiesas sēdes būs jāiesniedz uz tiesas sēdi izsaukamo personu saraksts; iesniedzot debašu runu rakstveidā, prokurors, apsūdzētais vai viņa aizstāvis nolasa to debašu runas daļu, kas satur viedokli par apsūdzētā vainu vai nevainīgumu un piemērojamā soda veidu un mēru, to nemotivējot; bez tam tiesa varēs noteikt tiesas debašu ilgumu, replikas ilgumu un apsūdzētā pēdējā vārda ilgumu.

Tomēr jāatzīst, ka jau šobrīd ar spēkā esošām KPL normām arī var veicināt kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, bet jautājums ir, vai prokurori piemēro tiesību normas formāli vai atbilstoši kontinentālās Eiropas tiesību saimei imanentajai juridiskajai metodei. Proti, KPL 14. panta trešajā daļā paredz kriminālprocesa priekšrocību salīdzinājumā ar pārējiem kriminālprocesi, KPL 20. panta ceturtā daļa paredz valsts nodrošinātu aizstāvību un KPL 449. panta trešajā daļā lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai norādītos rakstveida pierādījumus un dokumentus pārbauda tiesas sēdē tikai tad, ja ir pieteikts šāds lūgums.

Līdz ar to neatkarīgi no tā vai tiks pieņemti grozījumi KPL ģenerālprokuroram būtu jānodrošina, lai tiktu izstrādātas vadlīnijas prokuroriem KPL normu piemērošanā attiecībā uz iespējām veicināt kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā (aktīvāka prokurora pozīcija tiesā par valsts aizstāvja nodrošināšanu, par noteiktu procesuālo sankciju piemērošanu necieņai pret tiesu, vērst tiesas uzmanību par jautājumu noņemšanu no apspriešanas, ja tie neattiecas uz lietu vai atkārtojas utt.). Atbilstoši Prokuratūras likuma 23. panta pirmajai daļai, kas nosaka, ka ģenerālprokurors tieši vada Ģenerālprokuratūras prokuroru darbu, ģenerālprokuroram jāuzdod izstrādāt šādas vadlīnijas Ģenerālprokuratūras Darbības un analīzes vadības departamenta Metodikas nodaļai.

Uzraudzības nodrošināšana pirmstiesas izmeklēšanā

Šis problēmjautājums arī nepārprotami saistīts ar kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Valsts kontrole 2017. gada revīzijas ziņojumā “Vai pirmstiesas izmeklēšana Valsts policijā ir efektīva?” konstatējusi, ka “... 30% izlasē iekļauto kriminālpro세스 uzraugošais prokurors nav devis nekādus norādījumus. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta pasūtītā 2013. gada pētījumā atzīts, ka saprātīgs termiņš ir piepildāms jēdziens, tas nav izteikts konkrētos skaitļos un ir nosakāms katrā gadījumā individuāli. Turklāt, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tad galvenais kritērijs, kas ir jāizvērtē, – vai atbildīgās institūcijas ir strādājušas pietiekami efektīvi un nav pielāvušas neattaisnotu bezdarbību. Tomēr tikai piektajā daļā kriminālpro세스, kuros revidenti konstatēja izmeklēšanas pārtraukumus, ir bijuši sniegti tiešā priekšnieka norādījumi un 38% kriminālpro세스 – uzraugošā prokurora norādījumi, kas liecina par nepietiekamu tiešā priekšnieka un uzraugošā prokurora iesaisti izmeklēšanas kontrolē”.

Kā arī netiešs signāls par šo problēmu ir Zolitūdes traģēdijas krimināllietā Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas pieņemtais blakuslēmums, ar kuru tika konstatēts, ka prokurori nepienācīgi pildījuši savus pienākumus, veicot uzraudzību pirmstiesas izmeklēšanā, kā arī uzturot valsts apsūdzību tiesā. koncepcijas autoram nav pieejams šis blakuslēmums, bet, kad būs iespēja ar to iepazīties, atbilstoši tiesas konstatētam, varēs izstrādāt rīcības plānu šādu iespējamo pārkāpumu nepieļaušanai.

Uzraudzības nodrošināšana pirmstiesas izmeklēšanā, ģenerālprokuroram būtu jārisina kopā ar Iekšlietu ministriju vai Valsts policijas vadību, jo prokuroru uzraudzībā esošo lietu skaits svārstās no dažiem simtiem līdz tūkstošiem un pilnībā atrisināt šo problēmu nebūs iespējams, tikai palielinot prokuroru skaitu vai "izlīdzinot" šo uzraudzību pirmstiesas izmeklēšanā starp prokuroriem. Vienlaikus, kā viena no blakus problēmām ir tas, ka izmeklētājs vai nu nepienācīgi vai vispār neizpilda uzraugošā prokurora norādījumus, kaut gan atbilstoši KPL 29. pantam izmeklētājam ir pienākums šos norādījumus izpildīt. Tāpēc atkārtoti ir jānorāda, ka šis uzdevums ģenerālprokuroram kompleksi būtu jārisina ar Iekšlietu ministriju vai Valsts policijas vadību. Vienlaikus prokuroriem būtu jānorāda uz aktīvāku rīcību, ja netiek pildīti uzraugošā prokurora norādījumi, tad jārikojas atbilstoši KPL 37. pantam, kas paredz pieprasīt, lai izmeklētāja tiešais priekšnieks nomaina procesa virzītāju, izdara izmaiņas izmeklēšanas grupā, ja netiek izpildīti dotie norādījumi vai ir pieļauti procesuālie pārkāpumi, kas apdraud kriminālprocesa norisi. Proti, vēl viens tiesību normu piemērošanas uzlabošanas gadījums.

Visbeidzot, viens no skaļākiem gadījumiem, kas Prokuratūras kā institūcijas uzticamību un kompetenci lika apšaubīt, bija tā saucamā "Misānes lieta". Šajā gadījumā pašam prokuroram, kurš bija pieņēmis attiecīgo lēmumu, bija jāskaidro un vēlreiz jāskaidro sabiedrībai lēmuma motivācija, lai nerastos kļūdainie priekšstati par Prokuratūras spēju pildīt savus pienākumus. Jāpiekrīt Valsts prezidentam Egilam Levita kungam, kurš norādīja, ka "... viens no "ienaidniekiem" tiesiskumam ir tiesību formāla piemērošana, pietiekami neattālinoties no tās tiesību sistēmas, kas mums bija uzspiesta okupācijas periodā ...". Tādēļ prokurori nedrīkst piemērot tiesību normas formāli, bet gan tiesību normu piemērošanā jāņem vērā vispārējie tiesību principi un tas, ka Latvija ir demokrātiska tiesiska valsts. Tas būtu īstenojams ar pašas Prokuratūras vadības līmeņos pieņemtajiem lēmumiem un nepārtraukto apmācību vai savstarpējo atziņu apmaiņu starp prokuroriem un tiesnešiem.

Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas sistēmu

Latvija ir panākusi progresu, stiprinot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas sistēmu. To apliecina 2020. gada 22. janvārī, publiskotais Eiropas Padomes Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas ekspertu komitejas (MONEYVAL) ziņojums.

Prokuratūra savā pārskatā par noziedzības stāvokli valstī un Prokuratūras darbu 2019. gadā norādīja, kā liecina statistika, 2019. gadā tiesai nodotas 59 krimināllietas 102 personu apsūdzībā pēc Krimināllikuma 195. panta par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Salīdzinājumam 2017. gadā tiesai tika nodotas 10 krimināllietas 33 personu apsūdzībā, savukārt 2018. gadā – 23 krimināllietas 54 personu apsūdzībā. Kopumā pēdējo gadu laikā šie rādītāji dubultojušies. Tik būtiskam pieaugumam par pamatu ir arī plašā prokuroru apmācība par šiem jautājumiem. Apmācībās īpaša uzmanība pievērsta jaunākā tiesiskā regulējuma piemērošanai, kā arī pierādījumu minimālā apjoma nodrošināšanai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas lietās. Kopumā šajās apmācībās 2018. gadā piedalījās 30 prokurori, bet 2019. gadā – vairāk

nekā 200 prokurori no dažādām Prokuratūras struktūrvienībām. Tas apliecina, ka ar apmācību efektivitāti var arī paaugstināt darba rezultātus.

Latvijas Prokuroru biedrība Konceptijas autora vadībā jau 2011. gada 19. oktobrī kopā ar Latvijas Komerčbanku asociāciju sāka organizēt bezmaksas divu dienu kursu „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršana”, bet diemžēl tas neguva atbalstu no Prokuratūras vadības, jo kursi tikuši organizēti darba laikā. Pēc Latvijas Prokuroru biedrības priekšlikuma tika grozīts Prokuratūras likuma 5. pants, paredzot, ka prokuroram ir pienākums regulāri papildināt zināšanas un pilnveidot profesionālās iemaņas un prasmes, kas nepieciešamas amata pienākumu pildīšanai, jo atbilstoši 2000. gada 6. oktobra Eiropas Padomes rekomendācijas Rec(2000)19 7. punktā noteiktajam, visu valsts prokuroru kvalifikācijas pilnveidošana ir gan viņu pienākums, gan tiesības, pie tam gan pirms viņu nozīmēšanas, gan arī pastāvīgi.

Vienlaikus ir jānorāda, ka pašai Prokuratūras vadības rīcībai jābūt aktīvākai un racionālākai, negaidot no ārpusē indikatorus vai impulsus, kā piemēram, Latvijas iekļaušanu “pelēkā sarakstā”. Lai izpildītu un nodrošinātu Pasaulē centrālās organizācijas naudas atmazgāšanas apkarošanas Finanšu darījuma darba grupas (FATF) rekomendācijas, tādām prokuratūrām kā Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētajā prokuratūrai un Finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas prokuratūrai ir jābūt pietiekamai kapacitātei, motivējot prokurorus strādāt tieši tajās. Taču tikai 2019. gada 8. novembrī ģenerālprokurors izdeva rīkojumu „Par Finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas prokuratūras un Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētās prokuratūras kapacitātes stiprināšanu ekonomisko noziedzīgo nodarījumu apkarošanā”. Savukārt Konceptijas autors par šīm iespējām norādīja jau 2015. gada aprīlī, kad bija pirmo reizi pieteicis savu kandidatūru uz ģenerālprokurora amatu. Skatoties ilgtermiņā, šo speciālo prokuratūru prokuroru apmaksas sistēma būtu diferencējama un nosakāma ar likumu, jo darbs pie ekonomisko noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanas ir ar atšķirīgu apjomu un prasa, lai prokuroriem būtu speciālas zināšanas, piemēram, grāmatvedībā un finansēs.

Turklāt ir palikušas neizmantotas iespējas Prokuratūrai saņemt bezmaksas seminārus un lekcijas no tādām augstskolām kā Latvijas Universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte un Biznesa augstskola “Turība”, ietaupot valsts līdzekļus, jo Prokuratūra nodrošina prakses vietas šo augstskolu studentiem. Tas būtu viens no virzieniem pie kā būtu jāstrādā Prokuratūrai, vienlaikus paaugstinot iepriekšminēto specializēto prokuratūru kapacitāti.

Prokuratūras starptautiskā integrācija un sadarbība

Visupirms jānorāda, ka Latvijas Republikas Prokuratūra ietilpst Eiropas Tiesiskās sadarbības tīklā (ETST), kurā pavisam ir 350 kontaktpunktu 28 dalībvalstīs un kuras darbības nolūks ir uzlabot starptautisko tiesisko sadarbību krimināllietās. Savukārt ETST ir nodibinājis ciešas attiecības ar citiem tiesiskās sadarbības tīkliem un kontaktpunktiem trešajās valstīs. ETST kontaktpunkti tādējādi var sniegt palīdzību lietās visā pasaulē. Kontaktpunkti ir prokurori, tiesneši un citas amatpersonas, kas ikdienā strādā ar jautājumiem, kas saistīti ar starptautisko sadarbību. Prokurori un tiesneši – ETST kontaktpunkti – bieži var ātri un neformālā veidā dalīties ar informāciju par notiekošām izmeklēšanām vai procesiem un to rezultātiem, apcietinātām personām, apcietinājuma ilgumiem un tiesu lēmumiem atsevišķās lietās. Šāda veida informācijas apmaiņas gadījumā bieži vien nav nepieciešams nosūtīt formālu lūgumu.

Vienlaikus pastāv *Eurojust*, kas ir tiesiskās sadarbības organizācija Eiropas Savienības (ES) ietvarā un kuras mērķis ir atbalstīt un stiprināt koordināciju un sadarbību starp tām

nacionālajām iestādēm, kas veic izmeklēšanu un kriminālvajāšanu smagu pārobežu noziegumu jomā, īpaši organizētās noziedzības lietās, piemēram, krāpniecības, narkotiku tirdzniecības, organizēto nodarījumu pret īpašumu, cilvēku tirdzniecības un terorisma lietās. *Eurojust* sastāv galvenokārt no prokuroriem no katras ES dalībvalsts. Atbilstoši Prokuratūras likumam par *Eiropusta* pārstāvi, pārstāvja vietnieku, pārstāvja palīgu un korespondentu var būt prokurors.

Latvijas prokuroru zināšanas un pieredze ir novērtēta starptautiskā līmenī, jo mēs tiekam aicināti piedalīties dažādās ekspertu darba grupās un starptautiskās sanāksmēs. Latvijas prokurori pārstāvēja Prokuratūru šādās ekspertu darba grupās un starptautiskās sanāksmēs: Eiropas Padomes Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas pasākumu novērtēšanas ekspertu komitejas (MONEYVAL) plenārsēdēs, Finanšu darījumu darba grupas (FATF) komitejas plenārsēdēs, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) sanāksmēs un plenārsēdēs, Eiropas Komisijas rīkotajās sanāksmēs par Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā, Eiropas Prokuratūras (EPPO) ekspertu darba grupas sanāksmēs, Eiropas Savienības dalībvalstu ekspertu sanāksmēs par Eiropas apcietinājuma lēmuma praktisko piemērošanu un Eiropas Savienības tiesībsardzības aģentūras (EUROPOL) rīkotajā *European Money Mule Action* (EMMA5) sanāksmē.

Tāpat Prokuratūra aktīvi piedalās un sniedz priekšlikumus Eiropas Sociālā fonda projekta “Valsts pārvaldes cilvēkresursu profesionālā pilnveide korupcijas novēršanas un ēnu ekonomikas mazināšanas jomā” ietvaros par nepieciešamām specializētām mācībām par pirmstiesas kriminālprocesu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā un izvairīšanos no nodokļu nomaksas lielā apmērā.

Vienlaikus Prokuratūra iesaistījusi Eiropas Tiesību akadēmijas (ERA) sadarbībā ar Eiropas Juridiskās tālākizglītības tīklu (EJTN) rīkotajos mācību pasākumos nolūkā organizēt un vadīt apmācības prokuroriem par Eiropas prokuratūru (EPPO), lai veicinātu izmeklētāju un prokuroru izpratni par EPPO darbību, tās kompetenci un tai piekritīgajām lietām.

Lai iegūtu plašāku informāciju un jaunākās atziņas par izmeklēšanas praksi no prokuroriem visā pasaulē, Prokuratūrai būtu jāpievienojas Starptautiskajai prokuroru asociācijai (IAP), kas ir vienīgā prokuroru šāda veida organizācija visā pasaulē un šobrīd tajā ir vairāk nekā 183 organizācijas biedri no vairāk nekā 177 dažādām valstīm, kas pārstāv visus kontinentus. Prokuratūras pievienošanās šai organizācijai tikai veicinās valstu prokuratūru tiešāku un ciešāku sadarbību mācību un dažādu procesu risināšanā.

Viens no perspektīviem starptautiskās sadarbības virzieniem būtu prokuroru dalība *Twinning* projektos, kuru ideja ir stiprināt valsts pārvaldes institucionālās spējas, strādājot ciešā sadarbībā ar ekspertiem no ES dalībvalstīm, nodibinot partnerību starp dažādām valstīm. Galvenais mērķis ir nodrošināt efektīvu *acquis communautaire* ieviešanu jaunajās ES dalībvalstīs. Prokuratūrā ir pietiekami kompetenti prokurori, lai piedalītos šādos projektos, nododot savas zināšanas un it sevišķi piedaloties institūciju veidošanā šādās ES dalībvalstīs. Tātad – eksportējot zināšanas.

Ģenerālprokurora kompetencē ir ne tikai krimināltiesiskie jautājumi

Ģenerālprokurora kompetencē arī ir citi, ne tikai krimināltiesiska rakstura jautājumi, kas tomēr ir visnotaļ svarīgi demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas atbilstīgai funkcionēšanai. Piemēram, Prokuratūras likuma 5. pantā paredzētās tiesības Satversmes tiesas likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu Satversmes tiesā.

2018. gada 19. aprīlī ģenerālprokurors Satversmes tiesā iesniedza pieteikumu Elektroenerģijas tirgus likumā noteikto pienākumu atzīt par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un 105. panta otrajam teikumam, diemžēl 2018. gada 5. jūnijā Satversmes tiesā tika pieņemts lēmums par atteikšanos ierosināt lietu, jo ģenerālprokurora pieteikums neatbilda Satversmes tiesas likumā noteiktajām prasībām.

2020. gada 20. martā ģenerālprokurors Vidzemes rajona tiesā iesniedza prasības pieteikumu izbeigt reliģiskās organizācijas "Pirmā Evangēliskā Jēzus draudze" darbību. Nozīmīgākais pamats reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanai bija krimināllietā konstatētie fakti saistībā ar 21 gadu vecās sievietes un viņas jaundzimušā nāvi 2019. gada maijā.

Reliģisko organizāciju likuma 18. panta trešā daļa ģenerālprokuroram dod šādas tiesības iesniegt pieteikumu tiesā. Tomēr jautājums ir – kāpēc tikai tagad, kāpēc šādu pieteikumu nebija iespējams iesniegt ātrāk vai uzsākt šīs draudzes izvērtēšanu pēc 2019. gada maija, ja traģiskie notikumi norisinājās maija sākumā un tiesa skata krimināllietu jau no 2019. gada oktobra.

Šie piemēri ir parādījuši to, ka ir nepieciešams uzlabot darba efektivitāti un kvalitāti arī šajos virzienos, lai pietiekami ātri reaģētu uz šādām situācijām un panāktu, ka pienācīgā kvalitātē sagatavotu juridiskus dokumentus. Atbilstoši Prokuratūras likuma 23. panta pirmajai daļai ģenerālprokurors tieši vada Ģenerālprokuratūras prokuroru darbu, tādēļ kontroles mehānisms būtu jāveido ProIS ietvarā – piemēram, lietu virzību monitorings.

Prokuroru tālākizglītība, apmācība

Prokuratūras likuma 5. pants nosaka, ka prokuroram ir pienākums regulāri papildināt zināšanas un pilnveidot profesionālās iemaņas un prasmes, kas nepieciešamas amata pienākumu pildīšanai. Atbilstoši šai likuma normai prokuroram ir pastāvīgi savas zināšanas jāpapildina, vienlaikus Prokuratūrai ir jārada visi nosacījumi, lai prokurors varētu šo pienākumu izpildīt, tas ir, organizējot un piedāvājot nepieciešamās lekcijas un seminārus gan Latvijā, gan ārvalstīs.

Ar 2019. gada 1. maiju sāka darboties Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes un vadības departamenta Prokuroru personāla un profesionālās izaugsmes nodaļa, kuras viens no pamatpienākumiem ir prokuroru apmācību organizēšana. Šī nodaļa veiksmīgi uzsākusi organizēt un nodrošināt prokuroru dalību starptautiskās apmācībās, ko piedāvā Eiropas Juridiskās tālākizglītības tīkls (EJTN). Pēc Prokuratūras pārskata 2019. gadā prokurori piedalījās 65 EJTN un 7 Eiropas Tiesību akadēmijas rīkotajos mācību pasākumos – semināros, mācībās, konferencēs,ursos, pieredzes apmaiņas programmās un vasaras skolās.

Saistībā ar mācību organizēšanu jārada iespējas pašiem prokuroriem izvēlēties tēmas no plašā mācību piedāvājuma. Šīm mācību – semināru/lekciju piedāvājumam ir jābūt publiski pieejamam, savlaicīgi to publicējot Prokuratūras mājas lapā, kas neprasītu pat papildus resursus. Radot šādu mācību – semināru/lekciju publicitāti, vienlaikus tiktu atvieglota to organizēšana (terminēta pieteikšanās, saskaņošana ar tiešo virsprokuroru utt.).

Augstākās tiesas priekšsēdētāja kandidāts Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars Strupiņš kā vienu no uzdevumiem arī norādījis tiesnešu apmācību kvalitātes celšanu, kas arī nākamajam ģenerālprokuroram būtu jābūt kā vienam no primārajiem uzdevumiem attiecībā uz prokuroriem.

Vadot Latvijas Prokuroru biedrību, sadarbībā ar Latvijas Universitāti tika izveidota divu dienu tālākizglītības programma “Aktuālie tiesību jautājumi prokuroriem”, kurā bija ietvertas dažādi aktuāli krimināltiesību temati (Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas problēmas: būtisks kaitējums un noziedzīgu nodarījumu kopība u.c.), civiltiesību temati (Prasības nodrošinājums, tā grozījumi un prakses īpatnības u.c.), valststiesību temati (Konstitucionālā sūdzība

Satversmes tiesā u.c.) un starptautisko tiesību un vispārīgie tiesību jautājumi (Direktīvu piemērošanas tiesā īpatnības: ES Tiesas un Latvijas tiesu prakse, Jaunākās Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas Latvijas lietās u.c.). Šie temati tika noteikti, aptaujājot prokurorus.

Viens no attīstāmajiem prokuroru apmācību virzieniem būtu šāds apmācību modulis, turklāt izmantojot iespējas Prokuratūrai saņemt bezmaksas seminārus un lekcijas no tādām augstskolām kā Latvijas Universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte un Biznesa augstskola "Turība", jo, kā jau minēts iepriekš, Prokuratūra nodrošina prakses vietas šo augstskolu studentiem. Vienlaikus Prokuratūra būtiski ietaupīs valsts finanšu līdzekļus.

Bez tam Prokuratūrai, organizējot un sastādot apmācību programmas prokuroriem, būtu jāvadās no tām vadlīnijām, kuras 2014. gadā Latvijas Tiesnešu mācību centrs izstrādāja Ilgtermiņa mācību stratēģijā Latvijas prokuroriem un kurā ir pietiekami kompetenti un detalizēti izvirzīti uzdevumi realizācijai, lai sasniegtu mērķi – Profesionāla prokuratūra, kas ir būtisks posms tiesiskuma nodrošināšanai.

Tāpat Prokuratūrai būtu jāapsver iestāšanās Starptautiskajā prokuroru asociācijā (IAP), lai piekļūtu plašākai informācijai un jaunākajām atziņām par izmeklēšanas praksi no prokuroriem visā pasaulē un piedalītos to organizētos semināros.

Labvēlīgāka mikroklimata nodrošināšana Prokuratūrā

Prokuratūras vadībai ir jānodrošina pietiekami labs mikroklimats Prokuratūrā, lai novērstu prokuroru "izdegšanu" un palielinātu prokuroru darbaspējas. Šis jautājums ir pietiekami plašs. Tas sevī ietver gan profesionālo neatkarību, gan turpmākās karjeras iespējas, gan sociālās garantijas un apmācību.

Attiecībā uz Prokuratūras mikroklimata nodrošināšanas komponentēm:

– profesionālā neatkarība – Latvijas Prokuroru biedrība panāca, ka Prokuratūras likuma 6. panta ceturtajā daļā noteic, ka amatā augstāks prokurors nav tiesīgs dot norādījumus vai uzdot prokuroram veikt darbības pret viņa pārliecību. Pēc prokurora pieprasījuma vai amatā augstāka prokurora ieskata norādījums noformējams rakstveidā. Šāds regulējums likumdevējam tika pieprasīts atbilstoši 2000. gada 6. oktobra Eiropas Padomes rekomendācijas Rec(2000)19 10. punktā noteiktajam, ka visiem valsts prokuroriem ir tiesības pieprasīt, lai viņiem sniegtie rīkojumi būtu rakstiski;

– vienlaikus Latvijas Prokuroru biedrība panāca, ka par vakancēm uz prokuroru amata vietām tiek paziņots Prokuratūras mājas lapā, lai tādā veidā izpildītu 2000. gada 6. oktobra Eiropas Padomes rekomendācijas Rec(2000)19 5. punktā noteikto, ka valsts prokuroru karjera, paaugstināšana amatā un pārvietošana notiek, pamatojoties uz zināmiem un objektīviem kritērijiem, tādiem kā pieredze un kompetence;

– 2020. gada 11. martā stājās spēkā Prokuratūras likuma 38. panta astotās daļas teikums, kas nosaka, ka persona var būt par virsprokuroru vienā un tajā pašā Prokuratūras struktūrvienībā ne vairāk kā divus termiņus pēc kārtas, kas nozīmē uz lielākām iespējām uzlabot "veselīgu" konkurenci uz virsprokurora amatiem un sekmē prokuroriem veidot karjeru, kas vienlaikus pozitīvi ietekmē mikroklimatu.

Minētie apstākļi – gan vakanču publicēšana, gan divu termiņu ierobežošana kopīgi nodrošinās "veselīgu" konkurenci uz šiem amatiem, nodrošinot labāku mikroklimatu Prokuratūrā, un veicinās Prokuratūras attīstību. Prokuratūras vadībai būs jānodrošina, ka tas praksē tiks izpildīts objektīvi, caurskatāmi un pienācīgā kvalitātē. Virsprokurora kandidātam būtu jāiesniedz atbilstošs motivēts pieteikums par attiecīgās Prokuratūras struktūrvienības perspektīvām un attīstību.

Prokurora profesija ir saistīta ar sarežģītu dzīves situāciju risināšanu, kur tiek izšķirti pietiekami jutīgi jautājumi un cilvēku likteņi. Šāda atbildība, darbs stresa apstākļos veicina prokuroru izdegšanu. Tādēļ ir nepieciešami arī tādi semināri un lekcijas, kādus organizēja Latvijas Prokuroru biedrība, piemēram, “Saskarsme ar neapmierinātām, nomāktām vai agresīvām personām”, „Pirmais iespaids par cilvēku”, „Reflektīvā un nereflektīvā klausīšanās”.

Tāpat nākamajam Prokuratūras vadītājam jābūt gatavam un būs jāiestājas par prokuroru sociālajām garantijām, proti, prokuroru atalgojumu un izdienas pensiju politikas sakārtošanu. Jāapzinās tas, kādu ietekmi uz Prokuratūras kapacitāti var atstāt šo jautājumu nepārdomāta grozīšana vai izmaiņšana. Piemēram, situācijā, kad 41,2% prokuroru darba stāžs ir virs 20 gadiem, un 20,7 % prokurori ir ar darba stāžu no 15 līdz 20 gadiem.

Prokuratūras uzticības reitings un efektivitāte ir atkarīga no mums pašiem. Līdz ar to, lai paaugstinātu Prokuratūras uzticības reitingu sabiedrībā un kļūtu par efektīvu tiesu varas institūciju, ir jāmainās mums pašiem, kopīgi definējot mērķi un piepildot to ar saturu.

2020. gada 22. aprīlī

Jānis Ilsteris